

Bazyli R. Degórski OSPPE

I CODICI VATICANI ADOPERATI DA A. GLUECK PER L'EDIZIONE CRITICA DELLE OPERE DI S. GAUDENZIO DA BRESCIA

Ambrosius Glueck, per l'edizione critica delle opere di S. Gaudenzio da Brescia¹, utilizzò i seguenti manoscritti, conservati nella Biblioteca Apostolica Vaticana: *Urbinas Latinus 59*, *Urbinas Latinus 504*, *Vaticanus Latinus 1235*, *Vaticanus Latinus 1243* e *Vaticanus Latinus 4586*.

Forniamo, di seguito, la descrizione dettagliata dei suddetti codici manoscritti:

1. URBINAS LATINUS 59 (olim 75)

Il codice fu scritto nel XV s. La scrittura è gotica, disposta su due colonne. I fogli I, II, V, VI v, 208 v, 340 e 341 sono vuoti. Le dimensioni del codice sono 353 × 247 mm. Il manoscritto contiene VIII + 341 fogli di pergamena. Il contenuto del codice è il seguente:

- f. 159: TRACTATUS. GAUDENCII. AD. BENIVOLUM. E-//PISCOPUM. INCIPIT. FELI. ^c // Seruo cristi beniuolo gaudentius.
- f. 162: Primus in exodum nocte uigiliarum de pasche obseruatione tractatus incipit.
- f. 163 v: Incipit secundus egressis a fonte neophitis que cathecuminos audire non congruit. licet eadem scripta in euangelijs patere omnibus uideantur. De ratione sacramentorum.
- f. 165 v: De eadem lectione tertius incipit feliciter. Prima dominica pasche.
- f. 167: De eadem lectione quartus incipit.
- f. 168: De eodem quintus incipit.
- f. 169: De eadem sextus incipit.
- f. 170 v: De eodem septimus incipit.

¹ Cfr. A. Glueck, *S. Gaudentii Episcopi Brixienensis Tractatus*, Vindobonae-Lipsiae 1936 (= *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, abbrev. CSEL, 68).

- f. 171 v: finit septimus de lectione exodi. // De euangelij lectione primus qui est de² ordine octauus incipit.
- f. 175: De euangelij lectione secundus incipit qui est in ordine nonus.
- f. 179: finit de euangelij lectione sc̄dus. Incipit iterum de exodi lectione octauus qui est in ordine decimus.
- f. 181 v: finitis decem paschalibus. Incipiunt excepti tractatus de diuersis capitulis quorum primus de paralitico.
- f: 183: De eo quod ait dominus Ihesus. Nunc iuditium est mundi.
- f. 184: Item die natalis domini cont̄ auaritiam iude. et pro pauperibus.
- f. 186: De promissione aduentus pacliti.
- f. 187: Tractatus eiusdem de machabeis martiribus die natalis eorum.
- f. 188 v: Tractatus eiusdem sc̄i ep̄i quē prima die ordinationis ip̄ius quordā ciuium notarij exceperunt.
- f. 189 v: Tractatus eiusdem exceptus die dedicationis basilice concilij sanctorum incipit.
- f. 192: Item responsio eiusdem ad serminium de uillico iniquitatis.
- f. 195: Item responsio eiusdem ad paulum diaconum de eo quod dominus ihesus dixit apl̄is quia pater maior me est.
- f. 197 v: finis. // Tractatus Gaudencij ad beniuolum episcopum cum sermonibus quibusdam exit feliciteR. // Omelia Lohannis crisostomi de superscriptione psalmi quinquagesimi incipit feliciteR.
- f. VIII v: REGV// LA SANC// TI BASI// LII: —³
 DE EX// CIDIO C// OSPAN// TINOPO// LITANO⁴
 DE EX// ERCITAT// IONE EVA// NGELICE// VITE.⁵
 VIT// A BEA// TE M// ONI// CE.⁶
 BRVN// ONIS DEL// AVDIBUS// ECCLESIE.⁷
 DE P// RESCIE// NTIA DEIC// ONTRAC// VRIOSO// S⁸
 OPER// A BENIV// OLI GAV// DENT--// II.⁹
 LIB// ER P// AST// ORI// S.¹⁰

² de/ in sup. lin. 1 m., ut uidetur.

³ Nel cerchietto in cima, scritto in oro. Da notare che il f. VIII v presenta un grande cerchio centrale (contenente 6 righe scritte in oro e blu, alternate, cominciando con l'oro) attorniato da 11 piccoli cerchi disposti a raggera. Uno di essi è all'apice e gli altri 10 si dispongono, attorno al cerchio grande, 5 da un lato e 5 dall'altro, fino a ricongiungersi.

⁴ Nel primo cerchietto a sinistra (scendendo verso il basso) — in oro.

⁵ Nel primo cerchietto a destra (scendendo verso il basso) — in blu.

⁶ Nel secondo cerchietto a sinistra (scendendo verso il basso) — in blu.

⁷ Nel secondo cerchietto a destra (scendendo verso il basso) — in oro.

⁸ Nel terzo cerchietto a sinistra (scendendo verso il basso) — in oro.

⁹ Nel terzo cerchietto a destra (scendendo verso il basso) — in blu.

¹⁰ Nel quarto cerchietto a sinistra (scendendo verso il basso) — in blu.

CRISO// STOMVS// CVP PSAL// MO QVTQV// AGESIMO ¹¹

EVA// N GELIV// M NIC// HODEMI. ¹²

CRISOS// TOMUS D-// E NATVR-// A ANIMA// LIVM. ¹³

IN HOC CODI// CE CONTINENT-// VR INFRASCRIPTA//
OPERA QVE INCIR-// CVLIS SVNT AN-// NOTATA. ¹⁴

- f. 1: INCIPIT REGVLA SANCTISSIMI BASILIJ EPISCOPI EXG-//
RECO IN LATINVM PER RVFINVM TRADUCTA.
- f. 100 v: Sancti basilij de religiosa exercitatione et euangelice uite
pfcione canon seu regula ad sc̄m gregorium thelogum exit felici-
citer.
- f. 101: LIBER BRVNONIS SIGNENSIS EPISCOPI DE LAVDIBUS
ECCLESIE INCIPIT.
- f. 158 v: Liber brunonis signensis episcopi de laudibus ecclesie exit
feliciter deo gratias. finis.
- f. 197 v: Omelia Iohannis crisostomi de superscriptione psalmi quin-
quagesimi incipit feliceR.
- f. 216: Omelia Iohannis crisostomi episcopopi constantinopolitani super
psalmum miserere mei deus exit.
Auctoritates Iohannis Crisostomi de diuersis capitulis incipiūt
Et primo de deo. Item super matheum.
- f. 217: Argumentum epistole ad ephesios incipit feliceR. Argumentum
ad ephesios exit. Commentarium sancti Crisostomi iohannis super
epistolam ad ephesios incipit feliciter.
- f. 222 v: Commentarium sancti iohannis Crisostomi super epistolam
pauli ad ephesios exit feliceR.
- f. 223: LIBER IOHANNIS CRISOSTOMI. DE NATURIS ANIMALIVM
ATQVE AVIVM SECVNDVM MISTICVM ET MORALEM SEN-
SVM INCIPIT.
- f. 231: Liber ioh̄is crisostomi de naturis animalium plurimor atq; auium
secundum misticum et moralem sensum exit feliceR Gesta
domini nr̄i ihesu cristi que imperator magnus theodosius repperit
in ierusalem ciuitate summi dei quomodo duxerunt eum ad pi-
latum incipit.
- f. 242 v: Gesta domini nr̄i ihesu cristi que imperator magnus theodo-
sius repperit in ir̄lm exit felicit'.
- f. 243: Vindicta cristi incipit feliciter.

¹¹ Nel quarto cerchietto a destra (scendendo verso il basso) — in oro.

¹² Nel quinto cerchietto a sinistra (scendendo verso il basso) — in oro.

¹³ Nel quinto cerchietto a destra (scendendo verso il basso) — in blu.

¹⁴ Nel cerchio grande centrale.

- f. 246 v: Libellus de uindicta domini nostri ihesu xpi per titum et uespasianum exit feliciter.
- f. 247: Prologus libri pastoris incipit feliciter. Prologus libri pastoris exit. Liber incipit feliciter pastoris.
- f. 272 v: Liber pastoris exit feliciter. finis.
- f. 273: Prologus in libellum de prescientia dei contra curiosos incipit feliciter.
- f. 273 v: Prologus de prescientia dei contra curiosos exit feliciter. Incipit tractatus.
- f. 291: De predestinatione.
- f. 307: Libellus de prescientia et predestinatione diuina exit feliciter; finis. MAFFEI. VEGII. LAVdensis de uita et offitio beate monice liber incipit feliciter.
- f. 314: De uita et offitio beate monice exit feliciter Rome apud scm petrum finit. MAFFEI. VEGII LAVDENSIS DE VITA ET obitu beate monice ex uerbis sancti augustini Liber primus incipit feliciter.
- f. 320: Liber primus de uita et obitu beate monice exit feliciter. Liber Secundus incipit. Ex confessionibus libro vi. De profectioe beate monice ex africa romam. et ex roma mediolanu et mutua eius et beati ambrosij inter se santaq; dilectione.
- f. 325: De et uita et obitu beate monice ex uerbis sancti augustini liber secundus exit feliciter// Liber tertius incipit. Ex confessionibus libro viii°. Quo subtrahens se aug'. a curis seculi profectus est in uillam caseatum cu matre et omni familia c uacans studijs suis.
- f. 330: Liber tertius de uita et obitu beate monice ex uerbis sancti augustini exit feliciter. Rome apud sanctum petrum finit. Deo gratias. finis.
- f. 331: De urbis constantinopoleos iactura captiuitateq; ad S dominum Nicolaum summum pontificem Leonardi chien. humilis theologie professoris Mithyleni// q; archiepiscopi historia incipit.
- f. 339 v: De urbis Constantinopoleos iactura captiuitateq; A S dominum Nicolaum summum pontificem Leonardi chyen. humilis theologie professoris mithileniq; archiepiscopi historia exit feliciter.

2. URBINAS LATINUS 504

Il codice fu scritto nel XV secolo. La scrittura è umanistica. Le dimensioni del manoscritto sono le seguenti: 275 × 184 mm. Il codice

contiene II + 162 fogli di pergamena, 29 righe e ca. 32 lettere.¹⁵ Segue il contenuto del codice:

- f. 1 v: „IN HIS// TO VOLVMINE// CONTINĒTVR SER// MONES
SANCTI ZEN̄// NIS EPISCOPI VER-// ONENSIS.”.
- f. 2: ZENONIS VERONENSIS EPISCO// PI VIRI SANCTISSIMI
AT QVE// DOCTISSIMI SERMO PRIMUS// DEPVDCITIA
- f. 6 v: Explicit de Pudicitia. „Incipit de Resurrectione. c.ii.
- f. 12 v: Explicit de Resurrectione. „Incipit de Circuncisione capitulum.
iii.
- f. 16 v: Explicit Tractatus de Circūcisione. Incipit de Patientia capi-
tulum. iiiii.
- f. 21: „Explicit Tractat' de Patientia. Incipit de Auaritia. c. v.
- f. 23 v: „Explicit de Auaritia. ”Incipit prephatio cap. vi.
- f. 24: „Tractatus Genesis. c. vii.
- f. 24 v: „Tractatus Exodi capitul' viii.
- f. 25: „Item Tractatus sequentie Exodi. cap. ix.
- f. 25 v: „Tractatus esayę capitul̄ x.
- f. 26 [riga 15]: „Tractatus Danihelis capitul̄ xi.
[riga 29]: „Tractatus psalmi xli capitul̄ xii.
- f. 26 v: „Dnīca iii. in Quadragesima. lectio prima. scđá et tertia.
Tractatus de Iuda. c. xiii.
- f. 29: „Tractatus de Auaritia capitul' xiiii.
- f. 31: „Tractatus de Iob. Lectio beati Zenonis huius sedis epi. capl̄um
xv.
- f. 32 v: „Explicit Tractatus de Iob. „Incipit prephatio paschalis capi-
tulum xvi.
- f. 33 [riga 3]: „Incipit de Denesi capl̄um xvii.
[riga 21]: „De Exodo capitulū xviii.
- f. 33 v: „Item sequentia Exodi capitulū xix.

¹⁵ C. Stornajolo, *Bibliothecae Apostolicae Vaticanae codices manu scripti (...)*. *Codices Vrbinales Latini*, II, Romae 1912, 7, il codice viene descritto con le seguenti parole: „Codex, qui in antiquo indice urbin. n. 82 signatur, titulos praefert rubros, praeter primum qui litteris aureis ac caeruleis alternis lineis exaratus est, initiales maiores tum caeruleas tum rubras, initiales maximas aureas peritissima manu lineis aureis, floribus et colore viridi pictas. In f. 1 v circulus pictus auro et coloribus cum floribus et globulis aureis; in medio circulo titulus codici. Folii 2, tres margines eleganter ornati floribus, globulis aureis ac tessera gentilioia G[uidobaldi] Vrbini DV[cis] corona, quatuor aquilis et vexillo pontificio praedita, quam duo genii sustentant. Ff. I—III, 1 v, 161, 162 vacua. Locuti sunt de hoc codice fratres Ballerini in eorum ed. operum s. Zenonis, Veronae, 1739 (apud M. 11, col. 19). In tegumenti dorso insignia gentilioia Alexandri VII”.

- f. 34 [riga 7]: „De Esaia capitulum xx.
[riga 20]: De Auaritia. caplúm xxi.
- f. 34 v [riga 3]: „Incipit Tractatus Danihelis caplúm xxii.
[riga 17]: „De psalmo xli. capitulum xxiii.
[riga 29]: „Post traditum baptisma caplúm xxiiii.
- f. 35 v: „Incipit alius tractatus. caplúm xxv.
- f. 38 [riga 1]: „Incipit Prephatio caplúm xxvi.
[riga 14]: „Tractatus de Genesi. xxvii.
- f. 38 v: „Incipit de Exodo xxviii.
- f. 39 [riga 4]: „Incipit Exodi scdá caplúm xxix.
[riga 27]: „Tractatus Esaie. capitulū xxx.
- f. 39 v [riga 8]: „Incipit Tractatus Danihelis caplúm xxxi.
[riga 22]: „Incipit Inuitatio fontis c. ccii.
- f. 40: „Incipit Tractatus diei dn̄ici c. xxxiii.
- f. 40 v: „Incipit Tractatus Ione prophete caplúm xxxiiii.
- f. 42 v: „Incipit Tractatus psalmi centesimi c. xxxv.
- f. 44: Incipit de spe. fide & caritate caplúm xxxvi.
- f. 48 v [2 m. in marg. sin.]: Hic deficit.
- f. 50: „De duodecim signis ad neophitos cap. xxxviii.^m
- f. 51 v: „De Natiuit' sancti Archadii. & qui habet nat'. ii idus Ianuarii
in ciuitate cesarea cap. xxxix.^m
- f. 53 v: „Incipit de sancta Susanna. capitulū xl.
- f. 54: „Tractatus die dn̄ico de compatione tritici c. xli.^m
- f. 54 v: „Tractatus ad Neophitos alio die pasche c. xlii.
- f. 55: „Incipit de Abraham capitulū xliiii [sic!]
- f. 56 v [riga 14]: „Prephatio paschalis c. xliiii. [sic!]
[riga 29]: „Incipit de Genesi caplúm xliiii.
- f. 57 [riga 15]: „Tractatus Danihelis capitulum xlviiii.
[riga 27]: „Inuitatio fontis capitulū xlix.
- f. 57 v [riga 7]: „Incipit de Genesi. caplm L.
[riga 21]: „Incipit de Exodo caplm Li.
- f. 58 [riga 3]: „Sequentia Exodi cap. Lii.^m
[riga 14]: „Tractatus Danihelis c. Liii.^m
- f. 58 v: „De Natiuitate christi. caplúm Liiii.
- f. 59 v [riga 5]: „Ad Neophitos caplúm Lv.
[riga 17]: „Tractatus fidei capitulum Lvi.
- f. 60: „Tractatus pasche. capitulum Lvii.

- f. 60 v [riga 9]: „Item Tractatus pasche capitulū Lviii.
[riga 20]: „Incipit de Abraham capitulū Lviii.
- f. 62 [riga 22]: „Incipit de Esaia. capitulum Lx.
[riga 28]: „Item de Esaia capitulum Lxi.
- f. 63 v: „De Abraham capitulū Lxii.
- f. 64 v: Explicit liber primus sc̄i Zenonis ep̄i Veronen’.
Incipiunt Rubricę sc̄d̄i libri. // De iustitia. capitulum i. [= ff. 65—69]// De Timore ii [= ff. 69—70]// Tractatus fidei. iii. [= ff. 70—73 v]// De Spiritu & corpore. iiii [= ff. 73 v—77 v]// De eo qd’ scriptū est cū tradiderit regnū deo & patri. v. [= ff. 77 v—79]// De ędificatione domus dei a Salomone. vi [= ff. 79—81]// De continentia. vii. [= ff. 81—85]// De Natiuitate domini. viii. [= ff. 85—86 v]// De Humilitate. viiii. [= ff. 86 v—88 v]// De Baptismo. x [= ff. 88 v—89]// Tractatus de Esaia. xi. [= ff. 89—90 v]// De natiuitate dñi & maiestate. xii [= ff. 90—91 v]// Tractatus Paschę. xiii [ff. 91 v]// Tractatus pasche uel inuitatio fontis. xiiii. [= ff. 91 v—92]// Item Inuitatio fontis. xv. [= ff. 92]// Tractatus Exodi. xvi. [= f. 92]// De die Paschę xvii. [= ff. 92—92 v]// Tractatus Danielis in pascha xviii. [= ff. 92 v—93]// Item in die paschę. xviii. [= f. 93]// Item in die paschę. xx [ff. 93—93 v]
- f. 65: Tractatus de Esaia. capitulū xxi. [= f. 93v]// Tractatus Danielis. xxii. [= ff. 93v—94]// De Baptismo. xxiii. [= f. 94]// „Item de Baptismo xxiiii. [= ff. 94—94 v]// Tractatus paschę. xxv. [= ff. 94 v—95]// Item tractatus paschę cuius supra. xxvi. [= ff. 95—95 v]// Tractatus danielis in pascha. xxvii. [= ff. 95 v—96]// Inuitatio fontis cuius supra. xxviii. [= f. 96]// Tractatus paschalis xxix. [= ff. 96—96 v]// De Genesi cuius supra. xxx. [= f. 96 v]// Interpretatio psalmi cxxvi. xxxi. [= ff. 97—103]// Tractatus de Lazaro. xxxvi [= ff. 117 v—120]// De psalmo cxxvii. xxxii. [= ff. 103—107]// Tractatus de Esaia. xxxvii. [= ff. 120—121]// De psalmo cxxviii. xxxiii. [= ff. 107—112]// De liuore & inuidia. xxxviii [= ff. 121—129]// De psalmo cxxix. xxxiiii. [= ff. 112—116 v]// De adtende tibi. xxxix. [= ff. 129—140]// Interpretatio ps. cxxx. xxxv. [= ff. 116 v—117 v]// De Auaro diuite. xLi. [= ff. 143 v—146 v]// „Item tractatus de Baptismo xxiiii. [= ff. 94—94 v]
- f. 146 v: „Sancti Gaudentii Brixiani de Petro et Paulo. [= ff. 146 v—148]
- f. 148: „Incipit sancti Vigilię ep̄i de Laudibus beatissimorum martyrum Sisinnii, Alexandrii et Martyrii, quorum reliquię per Iacobum uirum illustrem ad ep̄m Iohannem urbis constantinopolitane peruenerunt. [= ff. 148—154 v]

- f. 154 v: „Beati Hieronymi presbiteri ad sanctum Augustinum episcopum. [= ff. 154 v—155 v]
- f. 155 v: „Obiurgatio in eum qui se dicit penitentem, et confessa peccata reiterat: et in seculo conversatur: ubi docet qui uere dicatur penitens. [2 m. in marg. sin.]: Inter opera s Hieronymi tom 9 ep. 38 [= ff. 155 v—158 v]
- f. 158 v: „Eiusdem ad Tullianum. [= ff. 158 v—159]
- f. 159: „Sermo de quadragesima ad abstinentiā iuitans: ubi etiam de tentatione saluatoris: et mistico exitu de egypto tractatur. [2 m. in marg. dex.]: Inter opera S. Hieronymi tom. 9 serm. 32 [= ff. 159—160]
- f. 160: „Beati Hieronymi p̄ori ad marcellā de munerib; gr̄as agens. q̄ ad laudē datis mystice it̄ptat'. [= ff. 160—161 v]
- f. 161 v: FINIS OPERIS SANCTI ZENONIS EP̄I VERONENSIS ET QVARV̄DĀ ALIARUM RERV̄M.
- f. 162 e 163 sono vuoti.

3. VATICANUS LATINUS 1235 (olim 173)

Il codice risale al XV secolo. Le dimensioni di esso sono le seguenti: 295 × 180 mm. Il manoscritto contiene III + 207 fogli di pergamena. Ogni foglio conta 27 righe ¹⁶.

Ho riscontrato alcune discordanze fra l'edizione di Glueck ¹⁷ e il

¹⁶ M. H. Laurent, *Bybliothecae Apostolicae Vaticanae codices manu scripti* (...). *Codices Vaticani Latini 1135—1266*, In *Bybliotheca Vaticana* 1958, 189, così descrive il codice: „Codex ab uno librario in partibus Italicis pulchre exscriptus fuit. Litterae maiores auro variisque fulgent coloribus; frondibus floribusque ornantur. Tituli capitulorum rubri. Fol. 4, in ima pagina, ornatum frondibus diversisque coloribus depictum cum scuto tesserario, cui cynaneo auroque taeniato caput caeruleum impressum rosa aurea est.

Quinionium — ff. I—II, 206—207 par; III — 3 binio — initia habet in fine fasciculus quisque superior. In priori parte fasciculorum imis angulis exterioribus apposita sunt litterae quinionum (a,b...) et numeri foliorum (1...5).

In marginibus additamenta quaedam minimi momenti. (...). De codice egerunt P. et H. Ballerini in *editione critica operum s. Zenonis* pp. X—XI, n. VII, et G.B. Carlo Guiliari, *La capitolare biblioteca di Verona*, Verona 1888, pp. 102—103, qui circa aetatem codicis, ut mihi videtur, graviter erraverunt; cf. etiam Poncelet, *Catalogus cod. hag. lat. Bibl. Vat.*, p. 86 et A. Glueck, *S. Gaudentii tractatus* [= CSEL, 68], p. XXIX.

In rubri ex corio tegumenti dorso reffecto et tineis terebrato scuta Pii PP. IX et A. Lambruschini, card. bibliothecarii”.

¹⁷ Cfr A. Glueck, *S. Gaudentii Episcopi Brixienensis Tractatus*, Vindobonae — Lipsiae 1936 (= CSEL 68).

testo del trattato „De Petro et Paulo” nel presente manoscritto (ff. 197—198 v). Tali discordanze risultano:

Glueck (CSEL 68)

Vaticanus Lat. 1235

1,1	ante stis	ANTE-// STIS
1,3—4	tractatum [tractum <u>1 m.</u>] mei sermonis	tratatum [tratum <u>1 m.</u> ; ta <u>2 m. sup</u> <u>lin.</u>] ei sermonis
3,19	resurrexit	resurexit [2 re <u>2 m. sup. lin.</u>]
3,21	erit	erat
12,73	saeculorum. Amen.	saeculorum. [Amen. <u>om.</u>]

Il contenuto del manoscritto è il seguente:

- f. I v: Tractatus et smones Sci Zenonis Epi Veron// Smo Sci Gaudetij Epi de Scis Aplis petro et paulo// Item Soi Vigiliij Epi de laudib; Scor marti Sisinni// Alexandri et Martirij [2 m. saec. XV.] Rex Pyrus digito gessisse fertur Achatez.
- f. 1: INCIPIVNT CAPITVLA PRIMI LIBRI:
- f. 2 v: TRACT//ATVS// SCTI. ZENNIS NO//BILISS
- f. 3: IME. AC// MAGN//IFICE. CI//VITAT//IS HVIVS.
- f. 3 v: VERON//ENSIS. E//PISCOPI E^T// PASTORIS// SANCTISSIMI.
- f. 4: [Comincia „De Pudicitia”, senza „Incipit”]
- f. 9 v: DE PVDICITIA CAPITVLVM PRIMVM EX//PLICIT. INCIPIIT DE RESVRRECTIONE// SECVNDVM.
- f. 17: DE RESVRRECTIONE CAPITVLVM EXPLI//CIT SECVNDVM. INCIPIIT DE CIRCVCNCSIONE CAPLVM TERCIVM.
- f. 22: EXPLICIT DE CIRCVCNCSIONE CAPLVM;// TERCIVM. INCIPIIT DE PACIENTIA// CAPITVLVM QVARTVM.
- f. 29: EXPLICIT DE PACIENTIA CAPLVM. INCIPIIT// DE AVARITIA. QVINTVM CAPITVLV;
- f. 32 v: DE AVARITIA CAPITVLVM QVINTVM EX//PLICIT. INCIPIIT SEXTVM. PRAEFATIO. PRAEFATIONIS CAPITVLVM EXPLICIT// SEXTVM. GENESIS TRACTATVS IN-//CIPIT SEPTIMVS.
- f. 34: GENESIS TRACTATVS SEPTIMVS' INCIPIIT// EXODI TRACTATVS ocTAVVS.
- f. 34 v: EXODI TRACTATVS ocTAVVS EXPLICIT. INCI//PIT TRACTATVS SEQVENTIE EXODI. NON'

- f. 35: SEQVENTIE EXODI TRACTatVS [at 1 m., ut uidetur, sup. lin.]
EXPLICIT NO//NVS. INCIPIT ESAIE TRACTATVS DECIMVS.
- f. 35 v: EXPLICIT ESAIE TRACTATVS DECIMVS. IN//CIPIT DA-
NIHELIS [h 1 m., ut uidetur, sup. lin.] TRACTATVS VNDE-
CIM'.
- f. 36 DANIELIS TRACTATVS EXPLICIT VNDECI// PsALMI XLI
TRACTATVS INCIPIT. XII'
- f. 36 v: PSALMI QVADRagESIMI PRIMI TRACTA-//TUS EXPLI-
CIT XII' INCIPIT DE IVDA TRACTATVS XIII'.
- f. 40: TRACTATVS dE IVDA TERCIUS DECIMVS EX//PLICIT. IN-
CIPIT DE AVARITIA TRACTA//TVS QVARTVSDECIMVS.
- f. 42: DE AVARITIA TRACTATVS EXPLICIT XIII'// INCIPIT DE
IOB TRACTATVS XV^s.
- f. 44: De Iob TRACTATVS EXPLICIT. XV^s. INCI//PIT PRAEFATIO-
NIS PASC^hALIS [h 1 m., ut uidetur, sup lin.] TRACT//ATV^s
XVI'.
- f. 44 v: PRAEFATIONIS PASCHALIS TRACTATVS// XVI' EXPLI-
CIT' INCIPIT DE GENESI TRA//CTATUS XVII^s.
- f. 45: GENESIS TRACTATUS EXPLICIT XVII' IN-//CIPIT EXODI
TRACTATVS XVIII'.
- f. 46: TRACTATVS SEQVENTIE EXODI// XVIII'// EXPLICIT' IN-
CIPIT DE ESAIA TRACTAT//VS SEQVEN XX'.
- f. 46 v: DE AVARITIA TRACTATVS XX'. incipit.
- f. 47: INCIPIT TRACTATUS DANIELIS. XXII'
- f. 47 v: PSALMI XL I. TRACTATVS INCIPIT X.X.I.I.I.' EXPLI-
CIT DE PSALMO X.L.I. INCIPIT POST// TRADITVM BAP-
TISMA TRACTAT^s X.X.I.I.I.I.^s.
- f. 48 v: INCIPIT ALIVS TRACTATVS. X.X.V'.
- f. 51 v: INCIPIT PRAEFATIO X.X.VI.
- f. 52: TRACTATVS DE GENESI X.X.V.I.I. INCIPIT.
^s
- f. 53: INCIPIT DE EXODO TRACTV X.X.V.I.I.I.'
^s
- f. 53 v: INCIPIT EXODI SECVNDA X.X.V.I.I.I.I.'
^s
- f. 54: INCIPIT TRACTATVS ESAIE X.X.X^s.
- f. 54 v: INCIPIT TRACTATVS DANIELIS X.X.X.I'
- f. 54 v: INCIPIT TRACTATVS IN INVITATIOIS FONTIS XXXII'.
- f. 55: INCIPIT TRACTATVS DIEI DNICI X.X.X.I.I.I.
- f. 56: INCIPIT TRACTATVS IONE PROP^h. XXXIII.
- f. 58: INCIPIT TRACTATVS PSALMI CENTESIMI X.X.X.V'
- f. 60 v: INCIPIT DE SPE. FIDE ET CARITATE// TRACTATVS
X.X.X.VI'

- f. 67: TRACTATVS DE SOMNIO IACOBI X.X.XVII'
- f. 70: DE DVODECIM SIGNIS AD NEOPHITOS// TRACTATVS X.X.X.VIII'.
- f. 71 v: TRACTATVS SANCTI ARCHADII X.X.X.VIII'// NATI. IN CIVITATE CESAREA.
- f. 74: TRACTATVS DE SANCTA SVSANNA. XL'.
- f. 74 v: TRACTATVS IN DIE DOMINICO DE CŌ--//PERATIONE TRITICI// XL.I'
- f. 75 v: TRACTATVS AD NEOPHITOS ALIO DIE// PASCE XLII'.
- f. 76: TRACTATVS DE ABRAHAM INCIPIT.// XLIII'.
- f. 78: TRACTATVS PREFATIONIS PASCHALIS// XLIII'.
- f. 78 v: TRACTATVS DE GENESI INCIPIT XLV'
- f. 79 v: INCIPIT DE EXODO TRACTATVS XLVI'.
- f. 80: SEQVENTIA EXODI.
- f. 80 v: TRACTATVS ESAIE XLVII'
- f. 81: TRACTATVS DANIHELIS XLVIII.
- f. 81 v: INVITATIO FONTIS TRACTATVS XLVIII'// INCIPIT TRACTATVS DE GENESI L'.
- f. 82: INCIPIT EXODI TRACTATVS LI'.
- f. 82 v: TRACTATVS SEQVENTIE EXODI LII'. // TRACTATVS DANIHELIS L.I.I'
- f. 83: TRACTATVS DE NATIVITATE XPI L.I.I.I.I'.
- f. 84 v: TRACTACVS [sic!] AD NEOPHITOS LV'.
- f. 85: TRACTATVS FIDEI LVI'.
- f. 85 v: TRACTATVS PASChE. [h 2 m., ut uidetur, sup. lin.] LVII'.
INCIPIT.
- f. 86: ITEM TRACTATVS PASCHE LVIII'.
- f. 86 v: TRACTATVS DE ABRAHAM LVIII'.
- f. 87 v: TRACTATVS DE ESAIA LX'. // TRACTATVS ESAIE LXI'
- f. 90 v: TRACTATVS DE ABRAHAM L.X.I.I'.
- f. 91 v: SANCTI ZENONIS VERONENSIS // EPISCOPI LIBER PRIMVS EXPLICIT.
- f. 92: INCIPIVNT CAPLA LIBRI SECVNDI. // De Justitia.// II De Timore// III Tractatus fidei.// IIII De spiritu et corpore.//V. De eo qđ scriptum est cū tradiderit regnū dō et pri.// VI De edificatione domus dei a Salomone.// VII De continentia// VIII De matiuitate dñi.// VIII. De humilitate.// De Baptismo.// XI Tractatus de esaia.// XII De diuinatiuitate [sic!] dñi et maiestate.// XIII Tractatus pasche.// XIII Tractatus pasche uel inuitatio fontis.// XV Item inuitatio fontis.// XVI Tractatus exodi.// XVII De die pasche.// XVIII Tractus [sic!] danihelis in pascha.//

XVIII Item in die pasche.// XX Item de die pasche.// XXI Tractatus de s [punctum 1 m., ut uidetur, scripsit] Esaia.// XXII Tractatus denihelis [sic!].// XXIII De Baptismo.// XXIII Item tractatus de baptismo.// XXV Tractatus pasche.// XXVI Item tractatus pasche cui' sup.

- f. 92 v: XXVII Tractatus daniehil [sic!] in pascha.// XXVIII Inuitatio fontis cuius supra.// XXVIII. Tractatus paschalis.// XXX. De genesi cuius supra.// XXXI Interpretatio psalmi CXXVI.// XXXII De psalmo CXXIij [punctum 2 m., uidetur, scripsit].// XXXIII De psalmo CXXVIIj.// XXXV Interpretatio psalmi cxxx.// XXXVI Tractatus de lazaro.// XXXVII. Tractatus de esaia.// XXXVIII. De liuore et Inuidia.// XXXVIII. De attende tibi. // XL De Jeunio.// XL De auaro diuite.// XLij. De Inuidia.// De gaudentio.// Ep̄la s̄ Vigili.
- f. 93: DE IVSTITIA. LIBER SECVNDVS INCIPIT.
- f. 97 v: DE TIMORE TRACTATVS II'.
- f. 99 v: TRACTATVS FIDEI III'.
- f. 104: INCIPIT TRACTATVS DE SP̄V ET CORPORE IIII'.
- f. 108 v: EXPLICIT DE SPIRITV ATQVE CŌPŌE.// incipit DE EO QVOD SCRIPTVM EST.// CŪ TRADERENT REGNVM DEO ET PRĪ.
- f. 111: DE EDIFICATIONE DOMVS DEI A SALAMONE. [sic!] TRACTATVS VI'
- f. 113 v: TRACTATVS DE CONTINENTIA VII'.
- f. 118: INCIPIT TRACTATVS DE NATIVITATE D̄NI. VIII'.
- f. 120 v: DE HVMLITATE TRACTATVS VIII'.
- f. 123: INCIPIT TRACTATVS DE BAPTISMO X'.
- f. 123 v: TRACTATVS DE BAPTISMO EXPLICIT.// dECIMVS. INCIPIT DE ESAIA TRAcT-//ATVS VNDECIMVS.
- f. 125 v: DE NATIVITATE D̄NI ET MAIESTATE.// TRACTATVS XII' INCIPIT.'
- f. 127: TRACTATVS PASCE XIII'. INCIPIT.// TRACTATVS PASCE XIII' EXPLICIT INCIPIT ALIVS TRACTATVS IN VITA-//TIONIS FONTIS XIIIII'.
- f. 127 v: ITEM INVITATIO FONTIS TRACTAT'. XV'
- f. 128: TRACTATVS DE EXODO. XVI'.
- f. 128 v: TRACTATVS DE DIE PASCE XVII'.// TRACTATVS DANIELIS IN PASCHA XVIII'.
- f. 129: ITEM DIE PASCHAE TRACTATVS XVIII'.

- f. 129 v: ITEM DE DIE PASCHE [H 2 m., ut uidetur, sup. lin.] TRACTATVS X.X'
- f. 130: TRACTATVS ESAIE INCIPIT X.XI'
- f. 131: TRACTATVS DE BAPTISMO. [P 2 m., ut uidetur, sup. lin.] X.X.III'
- f. 131 v: ITEM TRACTATVS DE BAPTISMO XXIII'
- f. 132: TRACTATVS PASCHE X.X.V'
- f. 132 v: TRACTATVS DIEI PASCE CVI' SV̄P. XXV'
- f. 133 v: TRACTATVS DANIHELIS IN PASCHA X.X.VII'
- f. 134: INVITATIO FONTIS CVI' S̄. T' XXVIII' [V 2 m. sup. lin.]// TRACTATVS PASCHALIS XXVIII'
- f. 135: TRACTATVS DE GENESI CVI' SV̄PRA X.X.X'
Ω
- f. 136: TRACTATVS INTERPRETATIOIS PSALMI// CXXVI. X.X.XI'
- f. 143 v: TRACTATVS PSALMI C.X.XV.I.I. [V 2 m. sup. lin.] X.X.XII' ¹⁸
- f. 149: DE PSAL̄MO C.X.V.XIII. [ii 2 m.] TRACTATVS// XXXIII'
- f. 154: TRACTATVS DE PSALMO CXXVIII// XXXIII' ¹⁷
- f. 159 v: INCIPIT INTERPRETATIO PSALMI CXXX.// TRACTATVS X.X.X.V' ¹⁸
- f. 161 v: TRACTATVS DE LAZARO X.X.X.VI'. ¹⁹
- f. 164 v: TRACTATVS DE ESAIA X.X.X.VII'. ¹⁹
- f. 165 v: DE LIVIRE ET INVIDIA TR' X.X.X.VIII'
- f. 170 v: INCIPIT TRACTATVS DE INVIDIA. ²⁰
- f. 175 v: TRACTATVS DE ATTENDE TIBI XL' ²⁰
- f. 188 v: TRACTATVS DE IEIVNIO INCIPIT. ²⁰
- f. 193: DE AVARO DIVITE TRACTATVS XLII'. ²⁰
- f. 196: DE SIGNO SANCTE CRVCIS ²⁰
- f. 196 v: EXPLICIVNT TRACTATVS SANCTI ZE-//NONIS SANCTISSIMI CIVITATIS VERO-// NENSIS EPISCOPI ET PASTORIS IPSIVS// CIVITATIS DILIGENTISSIMI.'
- f. 197: SANCTI GAUDENTII BREXIANI [sic!] DE PETRO// E [sic!] PAVLO.
- Ω
- f. 198 v: INCIPIT SANCI VIGILII EPI DE LAVDIB// BEATISSIMORVM MARTYRVM SISIN-//NI ALEXANDRI ET MARTYRII.

¹⁸ S. Hilarii, Pict., Tractatus super Psalmos.

¹⁹ Potamii Ulixobonensis, Tractatus duo.

²⁰ S. Basilio, Homiliae, interprete Rufino.

QVO-//RVM RELIQVIE PER IACOBVM VIRV// ILLVSTREN^Ω
 [sic!] AD EPVM IOHEM VRBIS// CONSTAINOPOLITANE [sic!] PERVENER.²¹

- f. 206: FINIT EP̄ISTOLA SANCTIS [punctum 2 m., ut uidetur, scripsit]
 VIGILII AD// IOHANNEM SANCTVM EPISCOPVM CON//
 STANTINOPOLITANVM; DE LAVDIBUS BE//ATISSIMORVM
 MARTIRVM SISINNI// ALEXANDRI ET MARTYRII. QVOR
 RE//LIQVIE PER IACOBVM VIRVM ILLVSTR-//EM AD SV-
 PERIVS MEMORATVM IOHA-//NNEM PERVENER.//HIM IN^Ω
 NATALE S ZENONIS.
- f. 206 v: FINIS.

4. VATICANUS LATINUS 1243

Il codice fu scritto nel 1560²² da Vincentius Navarra copista della Biblioteca Apostolica Vaticana²³. Il codice presenta le dimensioni di 330 × 230 mm. Contiene IV + 98 fogli in carta, ciascuno dei quali conta 24 righe di 48 lettere circa. Eccone il contenuto²⁴:

- f. 1: ·IHS:// GAVDENTII EPISCOPI BRIXIENSIVM CONCIONES.
 Seruo christi beniuolo Gaudentius.
- f. 8 v: Incipit primus in exodum nocte uigiliarum// De Pascae obseruatione Tractatus.
- f. 11 v: Incipit secundus, egressis a fonte Neophitis// quae Cathecu-

²¹ S. Vigiliis Tridentini Ep. ad Iohannem Chrysostomum.

²² Cfr f. 96 v.

²³ Cfr idem.

²⁴ M. H. Laurent, op. cit., 245—246 descrive il codice con le seguenti parole: „Codex a librario qui cod. Vat. lat. 4586 descripsit, anno Domini 1560 exaratus fuit, scilicet a Vincentio Navarra, scriptore Bybliothecae Apostolicae, ut ex nota f. 96 v inscripta patet: „Vincentius Navarra scriptor Bibliothecae S. mi D.NI Pae, Romae scribebat. Anno Domini M.D.LX.”.

Tituli codicis, praefationis et tractatum, necnon tria prima verba praefationis atramento rubro delineata sunt.

Quaterniorum — ff. I—IV, 95—98 biniores; 73—78 ternio — initia habet in fine fasciculus quisque superior. Ff. I—IV, 97—98 vacua.

De codice nostro egerunt P. Galeardi, S. Gaudentii, Brixiae episc., Sermones..., Patavii 1720, p. xxiii; A. Glueck, S. Gaudentii, episc. Brixienis, Tractatus [= CSEL, 68], Vindobonae 1936, p. XXVII.

In rubri tegumenti dorso scuta Pii PP. VI et Fr. X. de Zelada, card. bibliothecarii”.

minos audire non congruit, licet eadem scripta in euangelijs patere omnibus uideantur.

- f. 16: Finit secundus. Incipit de eadem lectione tertius// Prima Dominica Pascae.
- f. 19 v: FINIT TeRTIVS:// INCIPIT// QVARTVS
- f. 22: .Finit Quartus.// INCIPIT. QVINTUS.
- f. 25: FINIT QVINTVS// INCIPIT SEXTVS.
- f. 28: FINIT SEXTVS.
- f. 28 v: INCIPIT SEPTIMVS.
- f. 32: PRIMVS QVI eST IN ORDINE OCTAVVS.
- f. 40: Finit de euangelij lectione Primus.// Incipit secundus qui est in ordine Nonus.
- f. 50: FINIT DE EVANGELII LECTIONE SECVNDVS.
- f. 50 v: INCIPIT ITERVM DE eXODI LECTIONE OCTAVVS.// QVI EST IN ORDINE DECIMVS.
- f. 55 v: FINIT DECIMVS DE PASCALIBVS. INCIPIVNT eXCERPTI// tractatus de diuersis capitulis quorum primus// De Paralitico.
- f. 59 v: Finit de Paralitico// INCIPIT DE EO QVOD AIT DOMINVS// IESUS. NUNC IVDICIUM eST MVNDI.
- f. 62: ITEM DE NATALI DOMINI CONTRA AVARITIAM IVDAE ET PRO// PAVPERIBVS.
- f. 67 v: INCIPIT DE PROMISSIONE ADVENTVS PARACLETI.
- f. 70 v: ITEM TRACTATVS EIVSDEM DE MACHABAEIS MARTIRIBVS// DIE NATALIS EORVM.
- f. 74 v: INCIPIT TRACTATVS EIVSDEM SANCTI EPI.// QVEM PRIMA DIE ORDINATIONIS IPSIVS QVORVMDAM// CIVIVM NOTARII eXCEPERVNT.
- f. 76 v: ITEM TRACTATVS eIVSDEM eXCERPTVS DIE DEDICATIONIS BASILICAE CONCILII SANCTORVM.
- f. 83: ITEM RESPONSIIO EIVSDEM AD SERMINIVM DE VILICO INIQVITATIS.
- f. 90: ITEM RESPONSIIO eIVSDEM AD PAVLVM DIACONVM DE EO QVOD DOMINVS IESVS DIXIT APOSTOLIS QVIA PATER MAIOR ME EST.
- f. 96 v: Vincentius Navarra Scriptor Bibliothecae S^m.D.N. PP; Romae scribebat. anno Dni M.D.Lx.

5. VATICANUS LATINUS 4586

Il codice fu copiato nel 1560 da Vincentius Navarra, scrivano della Biblioteca Apostolica Vaticana. Si compone di 84 fogli di carta. Ogni foglio contiene 27 righe di circa 49 lettere ciascuna. I ff. I—III e

84—87 v non sono numerati e non riportano alcun testo. Il codice è rilegato in cuoio bianco, sebbene ormai ingiallito. Il contenuto del manoscritto è il seguente:

- Ω
- f. 1: .IHS.// GAUDENTII EPISCOPI BRIXIENSIVM// CONCIONES// seruo christi beniuolo Gaudentius.
- f. 7: Incipit primus in exodum nocte uigi=//liarum de Pasca obseruatione Tractatus.
- f. 10: Incipit secundus, egressis a fonte Neophitis// qua Cathecuminos audire non congruit// licet eadem scripta in euangelijs// patere omnibus uideantur.
- f. 14: Finit secundus. Incipit de eadem lectiōe// Tertius Prima Domini- ca Pascae.
- f. 17: Finit tertius. Incipit Quartus.
- f. 18 v: Finit quartus. Incipit Quintus.
- f. 21 v: .Finit quintus: Incipit sextus.
- f. 23 v: Finit sextus. Incipit septimus.
- f. 26 v: Primus qui est in ordine octauus// +.
- f. 33 v: Finit de euangelij lectione Primus.// Incipit secundus qui est in// ordine Nonus.
- f. 41 v: Finit de euangelij lectione secundus. Incipit iterum de exodi lectione Octauus qui// est in ordine Decimus.
- f. 46: Finit Decimus de Pascalibus. Incipiunt// excerpti tractatus de diuersis capi=//tulis quorum primus de// Paralitico.// +
- f. 49: Finit de Paralitico. Incipit de eo quod// ait Dñus. Nunc iudicium est Mundi.
- f. 52: Item de Natali Domini contra auari=//tiam Iudae et pro pau- peribus// +
- f. 56: Incipit De promissione aduentus// Paraclleti.
- f. 59: Item tractatus eiusdem de Machabaeis// martiribus die natalis eorum.
- f. 62 v: .Incipit tractatus eiusdem s^u episcopi quem prima// die ordi- nationis ipsius quarumdam ciuium// notarij exceperunt// :+:
- f. 64: Item tractatus eiusdem exceptus die// Dedicationis Basilicae concilij sanctorum.
- f. 69 v: Item responsio eiusdem ad serminium// De villico iniquitatis.
- f. 76: Item responsio eiusdem ad Paulum Diaconum// De eo quod D. IESVS dixit Apostolis// quia Pater maior me est.
- f. 81 v: Finis.// Vincentius Nauarra scribebat Anno Dñi MDLX.// sub felici Pontificatu// Pij pp. iiij.

KODEKSY WATYKAŃSKIE WYKORZYSTANE PRZEZ A. GLUECKA
W WYDANIU KRYTYCZNYM DZIEŁ ŚW. GAUDENTEGO Z BRESCJI

Omówienie

Artykuł stanowi dokładny opis następujących rękopisów, znajdujących się w Bibliotece Watykańskiej, które zostały wykorzystane przez A. Gluecka w wydaniu krytycznym „Traktatów” św. Gaudentego z Brescji (= CSEL 68): *Urbinas Latinus* 59, *Urbinas Latinus* 504, *Vaticanus Latinus* 1235, *Vaticanus Latinus* 1243 i *Vaticanus Latinus* 4586.